

J. H. Newmann

Náboženství

dnešní doby

Olomouc 1939

Quentin Metsys: Kristus Král

Ve všech dobách křesťanství, bylo náboženství světa, které tak uměle napodobilo pravé náboženství, že mýlilo zvrhlé anebo nestálé lidi. Svět nestaví se proti náboženství jako takovému. Řekl bych: nikdy se nestavěl. Vždycky uznal křesťanství v tom či onom smyslu, vždycky se připoutal na jednu stránku a říkal, že si ji osvojuje a zanedbával jiné stránky svatého učení. Anebo tu stránku, kterou přijímal, zkreslil, zúžil a zkazil a tak pomáhal odstraňovati celé evangelium, protože kdo zdůrazňuje jen jeden příkaz evangelia s vyloučením ostatních, ani ono uznané nezachovává. Naše povinnosti udržují vzájemně rovnováhu. Ačkoliv jsme příliš hříšní, abychom je mohli všechny dokonale plnit, můžeme je

všechny plniti v určitém smyslu zachovávejte rovnováhu ve všem. Zatím co podrobovati se pouze tomu či onomu přikázání a tak svého ducha uvést na ne-
správný směr a stahovati k zemi, znamená cíliti k našemu nepříteli, totiž k
dávlu.

Jest to jeho cíl, zlomiti naše síly a stlačiti nás k zemi, aby nás k ní připoutal. Svět je jeho nástrojem, ale je příliš chyt-
rý než aby to činil ve zřejmém odporu ke slovu Božímu. Staví se jako prorok rovný prorokům Božím. Jmenuje své sluhy také proroky a ti se spojují se zbytky pravé Církve, s osamocenými odpadlíky, kteří mluví ve jménu Páně. Říkají pravdu v určitém smyslu, ale není to celá pravda: a my víme ze zkušenosti, že polopravda jest často z nejhrubších a nejnešťastnějších šalebností.

I v prvých dobách Církve, zatím co ještě zuřila pronásledování, postavil pomocí denních filosofů protináboženství částečně podobné křesťanství, ale ve skutečnosti trpkého jeho nepřítele. Mátlo a

přivedlo ke ztroskotání ty, kteří neměli ve svých srdcích lásky Boží.

Přešla doba a vymyslel druhý klamný obraz pravého Krista, který zůstal delší čas ve chrámu Božím. Satan sáhl po denní stránce evangelia: po jeho hrůzné tajemné náplni, po jeho úděsné velebnosti, po jeho nesmlouvavé spravedlnosti. Tu skončilo jeho líčení pravdy. „Bůh jest oheň šírající,“ praví Písmo a známe tento text (Deuter 4, 24).

Ale my víme více, na př. že Bůh je též láska. Ale to satan nepřipojil ke svému náboženství, aby učinil z křesťanství náboženství strachu. Náboženství světa se stalo náboženstvím plným hrůzy. Přemíra pověry a krutosti. Šlechetná pevnost, krásná drsnost pravého křesťana byly zatlačeny odpornými příšerami s divokýma očima, s pyšným obočím.

Co je plánem satanovým v těchto dnech? Uchvátit světlejší stránku evangelia, jeho poselství útěchy, jeho přikázání lásky. Zapomnělo se zase na hluboké temné stránky o skutečném stavu lidí. Tak

přišlo *přirozené* náboženství a satan je dokonale propracoval v klamavý obraz pravdy.

V té míře, v jaké jest pěstěn rozum a vkus, jak jsou zjemněny city a tužby, položila se jako by sama sebou jakási slušnost přes tvář společnosti, docela neodvisle od zjevení. Ona krása, která je tak půvabná v knihách, vztahuje se také na způsob života, na vše, co máme, co konáme, co jsme. Naše způsoby se stávají zdvořilé, snažíme se nezpůsobiti bolest nebo pohoršení. Naše slova se stávají korektní, naše vzájemné povinnosti jsou pečlivě vyplňovány. Náš smysl pro vkus se jeví dokonce v našem domácím zařízení, ve výzdobě našeho příbytku, v našich zábavách a tak i v našem náboženském vyznání. Neřest se stává nyní nechutnou, nevkusnou. Tak se stává uhlazenost pomalu zkušebním kamenem a měrou ctnosti, o které se nyní věří, že nemá vnitřního práva na naše srdce, že má jen způsobiti náš pokoj a pohodlí druhých. Neuznává se více svědomí za roz-

hodčího soudce skutků. Jeho autorita jest odložena. Zčásti bývá v myslech lidských nahraženo tak zvaným mravním smyslem, jenž je smyslem pro krásné, anebo vládou účelnosti. Ta v podrobnostech ihned nastupuje na místo svědomí v denním životě.

Ale, svědomí jest přísný ponurý princip. Mluví k nám o vině, o trestu, který nás očekává. Když zmizí jeho hrůzy zmizí také obrazy hrůzu budícího Božího hněvu, jichž je Písmo plné.

Jsou prostě škrtnuty. Všechno je pak jasné a veselé. Náboženství se stává levné a snadné. Blahovolnost stává se hlavní ctností, nesnášenlivost, horlivost a pobožnůstkářství se stává absurdností. I pevnost bývá posuzována nepříznivým zrakem. S druhé strany ale otevřená bezectnost je kárána, opilství platí za hanbu, klení a nadávky za sprosté. Mimoto připadá náboženství jako nudné pro nedostatek změny člověku, který se kochá měnicí se literaturou, jenž má zájem na množících se vědeckých objevech. Proto

se hledají vzrušení a dobře se platí. Žádají se nové předměty v náboženství, nové systémy a plány, nová učení a noví kazatelé, aby byly ukojeny tyto touhy po novém, které probudilo tak zvané rozšířené vzdělání.

Duch se stává chorobně přecitlivělý, vybíravý, nespokojený s věcmi tak, jak jsou, dychtící po změně jako takové, jako by změna byla pomocí.

Teď bych chtěl, abyste nechali na okamžik křesťanství stranou a uvažovali, zda by lidé nemohli býti přivedeni k tomuto stavu, jež jsem se pokusil popsati, neodvisle od náboženství, pouhým působením civilisace a výchovy a opět, není-li to zjemnění ducha více méně totéž, co se nazývá náboženství. Jinými slovy: Není snad pravdou, že satan sestavil za určitých okolností jen přirozené výsledky činnosti lidského srdce tak, aby sloužily jeho plánům jako protiklad pravdy? Nepopírám, že tento svět užívá slov a vysvětlení, jež by nikdy nebyl přijal bez popudů Písma, ani nepopírám, že přijí-

má jakési všeobecné křesťanské zabarvení, takže je tím jaksí skutečně uzpůsoben, ba dokonce povznesen a osvěcen. Dále docela připouštím, že mnoho lidí, ve kterých se ukazuje tento špatný duch, jest jím jenom z části nakaženo a že zůstávají v celku dobrými, třebaže nedokonalými křesťany. Proto je tento systém konec konců jen z části evangelijní. Jest vybudován na duchu světském a přece se vydává za evangelium. Dává padnouti celé části evangelia, mírní jeho přísný ráz. Považuje za dostatečné, že je blahovolný, slušný, zdvořilý, korektní a jemnocitný. Neobsahuje však ani opravdovou bázeň Boží, ani horoucí snahu o jeho čest, ani nenávisť ke hříchu ani hrůzu při pohledu na hříšníky, ani rozhořčení při pohledu na kacíře, ani důsledné a pevné trvání na ryzosti a pravdivosti učení. Nemá zvláštní citlivosti k patřičným prostředkům, jen když je cíl dobrý. Nemá loyality ke svaté apoštolské Církvi, o které Kredo mluví, nemá smyslu pro autoritu náboženství

odlišného od lidského ducha. Jedním slo-
vem: nemá vážnosti a proto není ani stu-
dený ani horký, nýbrž vlažný.

Tak je současná doba pravý opak toho,
co se nazývá obvykle dobou temna. Zá-
roveň s nectnostmi té doby, ztratili jsme
její ctnosti. Říkám, její ctnosti, protože
tehdy převládající omyly jako na pří-
klad duch pronásledování, strach před
náboženským badáním, pobožnůstkář-
ství, byly jen výstřednostmi a zkažení-
nami *skutečných ctností* horlivosti a po-
svátne úcty. My však, místo abychom je
ohraničili a očistili, odstranili jsme je s
kořenem. Proč? Protože jsme nejednali
z čisté lásky k pravdě, nýbrž pod vlivem
doby. Staré pokolení zmizelo a s ním i
jeho charakter. Nastal nový stav věcí.
Lidská společnost má novou kostru a
pěstuje a rozvíjí nový charakter. Tento
charakter je ale pěstěn a rozvíjen nepří-
telem lidských duší. Podobá se co mož-
ná nejvíce křesťanské poslušnosti. Ale
tato podobnost jest jenom nahodilá a ze-
vnější. Zatím pokračuje Církev Boží ja-

ko od začátku ve své cestě k nebi, pohrdaná světem, ale přece vykonávajíc vliv na něj, kárajíc jej, zadržujíc jej. V některých případech se jí dokonce podaří zavolati zpět oběti světa a zařaditi je pevně a provždy do řad věrného vojska bojujícího zde na zemi a putujícího za velkým králem.

Nic neukazuje rozhodující moc náboženství tohoto světa, jak jsme je popsali tak zřetelně, jako pozorování různých tříd lidských, které ovlivňuje. Shledáme, že vztahuje svoji vládu a své učení na lidi náboženské i nenáboženské.

1. Mnoho náboženských lidí očekávalo, právem nebo neprávem, tisícileté království čistoty a míru v Církvi. Nechci rozhodovati, zda z rozumných důvodů čili nic, protože v takových věcech mohou se lidé rozcházeti. Rozhodně však bylo to v případě těch, kteří je očekávali pokušením, aby uznali náboženství světa, jehož obrysy se ukazovaly. Více méně ztotožňovali svou vidinu království Božího s uhlazeností a jemností pou-

hé lidské civilisace a pozdravovali každý důkaz větší slušnosti, každé zdravější státní řízení, každou lidumilnou činnost a osvícenou činnost státní politiky jako znamení přicházejícího Pána. Byli zaujati očekáváním cíle, rozvětvením a slavným uznáním Evangelia a méně se starali o prostředky, kterých se užívalo. Podporovali lidi, kteří zřejmě vyznávali nekřesťanské zásady a spolupracovali s nimi. Přijímali a hájili to, co pro ně znamenalo reformy a zlepšení stávajícího řádu věcí, třebaže aby ony reformy byly uskutečněny bylo nutno jednati nespravedlivě nebo rušiti posvěcené životní formy, které snad ve svém původu byly nelišné, ale pak byly posvěceny dlouholetým užíváním. Obětovali pravdu užitečnosti. Měli prapodivnou domněnku, že bezprostředními nástroji příští Kristova musí býti lidé špatní. Přijali ne sice jako Mesiáše, ale přece jen jako Eliáše, jako svého reformujícího Křtitele, jako hlasatele Kristovy dítky tohoto světa a syny Belialovy, na nichž lpí kletba

Apoštolova od začátku, když prohlašuje: Kdo nemiluje Pána našeho Ježíše Krista, budiž proklet!

2. S druhé strany jest toto učení, které nazývám náboženstvím dne, zvlášť vhodným líbiti se lidem pochybovačného ducha, pravému opaku těch, o nichž jsme se právě zmínili. Nikdy se nestarali o to, aby poslouchali svého svědomí, pěstují svůj rozum, aniž by ukáznili své srdce a klidně si dovolují o tom uvažovati, co by mělo náboženství býti, aniž by se obrátili k Písmu, a odhalili, co skutečně jest. Ba někteří lidé tohoto rázu se dokonce domnívají, že náboženství jest překážkou pokroku pro náš sociální a hospodářský blahobyt. Vědí však, že lidská přirozenost si žádá náboženství. Proto si volí nejrozumářštější druh, jaký vůbec mohou najíti. Jiní jsou hlouběji založeni, ale dají se zkaziti špatnými příklady a jinými okolnostmi. Ale tito všichni odkládají všechny ty stránky náboženství, které podle jejich názoru jsou trudné. Věří více sobě, než slovu Božímu

a mohli bychom je takto vyjádřiti: Jsou ochotni uchopiti přirozené, líbivé, útěchyplné náboženství, náboženství přirozené pro kultivovanou dobu. Velmi zdůrazňují díla o přirozené theologii a domnívají se, že je v ní obsaženo celé náboženství. A zatím není většího omylu než domněnka, že taková díla jsou sama o sobě vůbec náboženská v jakémkoliv smyslu. Náboženství se tu stává, jak bylo správně poznamenáno, *něčím, co se vztahuje na nás*, soustava nařízení a příslibení Božích *nám* učiněných. Ale co máme učiniti se sluncem, měsícem a hvězdami? Nebo se zákony Vesmíru? Jak ty nás mohou učiti našim povinnostem? Jak mohou mluvíti *k hříšníkům*? Nemluví vůbec k hříšníkům. Byly stvořeny dříve nežli Adam zhřešil. Zvěstují slávu Boží, ale ne jeho vůli. Jsou všechny dokonalé, uspořádané, ale jejich jas a výbornost, jež se odrážejí v jejich stvoření a Boží dobrota, která jest v něm patrna, mají málo významu pro padlého člověka. Nezříme tu nic z Božího hněvu, o němž

mluví hlasitě svědomí hříšníkovo, takže není nebezpečnější lsti ďábelské nad tu, která nás chce odvésti od našich tajných myšlenek, aby nám dala zapomenouti na naše vlastní srdce, které k nám mluví o Bohu spravedlivém a svatém a odvrací naši pozornost jenom k Bohu, jenž stvořil nebesa, k Bohu, jenž zajisté jest *naším* Bohem; není však Bohem, který se jeví hříšníkům, nýbrž Bohem, jenž září svým andělům a vyvoleným.

Když se člověk tak dalece obelhal, a svěřil svůj osud jen tomu, co mu říká hvězdné nebe, místo aby se zeptal svého svědomí a aby ho následoval, co pak následuje? Hned, okamžitě nesprávně vykládá celý smysl Písma. Nemožno popříti, že i když Písmo prohlašuje následování náboženských předpisů za bohulibé, přece se toto následování považuje ve většině případů za těžké a nepříjemné, nemožné od přirozenosti všem lidem, uskutečňované jen některými lidmi, a to jen s pomocí milosti pro zkaženost naší lidské vůle. O náboženství se prohlašu-

je, že jest proti přirozenosti, proti naší původní vůli, a že je třeba Boží pomoci, abychom je mohli milovati a je poslouchati a že i přes tuto pomoc jest náboženství obecně odmítáno a že mu není rozuměno. Bylo nám výslovně řečeno: Těsná jest brána a úzká jest stezka, která vede k životu a že je málo těch, kteří jej najdou, že musíme zápasiti a bojovati a vcházeti těsnou branou, neboť „mnozí se budou snažiti vejíti“, ale to nestačí. Oni jen hledají, leč nenalézají; a dále, že ti, kteří nedosáhnou věčného života, vejdou do věčných muk. To je temná stránka náboženství. Lidé, které jsem popsal, nemohou snést, aby na to myslili. Děsí se toho jako něčeho strašného. Snadno uvěří, že tyto silné výroky Písma neplatí pro dnešní časy, nebo že jsou obrazné. Nemají ve svém srdci žádné příslušné mluvy. Jejich svědomí bylo umlčeno. Těch několik jejich vědomostí o Bohu pochází z přirozené theologie - a ta mluví jen o blahovůli a souladu, takže oni pak nechtějí věřiti jasným slovům Pís-

ma. Sahají v Písmu jen po takových místech, která se zdají podporovati jejich mínění. Odvolávají se na to, že nám bylo nařízeno, abychom se stále radovali, a vyvozují z toho, že jest naší povinností zde se utěšovati, ovšem s mírou, dobry tohoto života, že nám stačí, abychom jen byli vděčni když jich požíváme a že se nemusíme zneklidňovati, že Bůh jest milostivým Bohem, že stačí jenom polepšení, abychom odkáli provinění, že sice bylo bezuzdné naše mládí, ale to že jest již pryč, že jsme na to zapomněli a proto i že Bůh zapomněl, že celý svět jest konec konců příznivě nakloněn náboženství, že se musíme varovati nemírného nadšení, že nesmíme býti přespříliš vážní, že musíme míti široký názor na lidskou přirozenost a že máme milovat všechny lidi. Část toho, co říkají, jest nesprávná, druhá jest správná, ale nesprávně použita. Uvedl jsem to zde abych ukázal, jak se to dokonale hodí k tomu, co jsem popsal jako náboženství vlastní „civilisovanému“ století.

Chci učiniti jinou poznámku o tomto rozumářském křesťanu, jenž tak rád popírá tajemství Evangelia. Vezměte text „Bůh náš jest oheň šírající“ Když připustíme, že by tito lidé našli tento text, anebo jej slyšeli jako důkaz proti jejich vlastnímu učení o rozhodně uspokojujícím rázu našich vyhlídek pro příští svět, a připustíme-li, že nevědí na jakém místě Bible se dá tento výrok najíti, co řeknou? Jistě rozhodnou, že se toto slovo týká jen židů a ne křesťanů, že to vyjadřuje jen božského původce mojžíšského zákona, že Bůh před tím mluvil k židům v hrůze a strachu, protože byli smyslný a hrubý lid, že ale civilisace učinila z nás docela jiné lidi, že se nesmí více útočiti na naši úzkost a že Evangelium jest poselstvím lásky. A přece po všech těchto důvodech vyskytuje se tento text v Epištole k Židům (12, 29), psané apoštolem Kristovým. Chci zakončiti plnějším vyličením toho, co rozumím trudnější stránkou náboženství a tím, jak mají býti pochmurní a pověrčiví posuzování.

Nezaleknu se tu vyjádřiti své pevné přesvědčení, že by to bylo ziskem pro tuto zemi, kdyby v jejím náboženství bylo více pověrečnosti, více pánbíčkářství, více ponurosti, více vášnivosti, než jak se právě jeví. Nemyslím tím ovšem, že bychom si měli přátí ty duchovní charaktery nerozlučně s tím vším spojené, co jsem vypočítal, bylo by to nesmyslné; ale říkám, že to vše bych si více přál a že by to bylo slibnější, než pohanské zatvrdnutí a chladný soběstačný klid.

Zajisté. Pokoj ducha, dobré svědomí a radostné chování jsou darem evangelia a znamením pravého křesťana, ale tytéž účinky (nebo lépe řečeno zdánlivě tytéž) mohou vycházeti z různých příčin. Jonáš spal za bouře. Rovněž náš Pán. Jeden spal ve zlé jistotě, druhý v „míru Božím, jenž jest nade všechno pomýšlení“ Oba stavy nesmějí býti zaměňovány, jsou dokonale rozdílné. Podobně jest rozdílný klid muže tohoto světa a klid křesťanův. Vezměte si na příklad námořníky na lodi. Volali k Jonášovi: Co

se ti zdá, spáči? Tak řekli apoštolové ke Kristu: Pane, hyneme! To je případ pověřčivých. Stojí mezi nesprávným klidem Jonášovým a mezi pravým mírem Kristovým. Jsou lepší než onen a stojí hluboko pod tímto. Když to uplatním o současném náboženství vzdělaného světa, jak se tu jeví plný jistoty, spokojenosti, slušnosti a blahovlnosti, pozoruj, že tyto zjevy pocházejí buď ze silného náboženství, nebo z naprosté náboženské prázdnoty. Mohou být ovocem prázdného ducha a oslepeného svědomí anebo oné víry, jež má pokoj s Bohem skrze Pána našeho Ježíše Krista. Když postavíme tuto dvojí možnost, mohu ponechat úsudku čtenářovu, aby rozhodl, které z obou příčin je třeba přisoudit jednání této doby. Co se vás týká, když vidím co vidím, nemohu pochybovat, že to pochází ze spánku Jonášova. Jest to jen sen o náboženství, a má mnohem nepatrnější cenu, než oprávněný neklid pověřčivých, kteří právě procitli a vidí se v nebezpečí i když ještě nedospěli

tak daleko ve své víře, že by uměli též vzít vhodný lék.

Uvažujte o tom, moji bratři, a vezměte si to k srdci, pokud jdete se mnou, protože budete v poslední den skládati účty o tom, co jste slyšeli. Nechtěl bych býti úmyslně tvrdý, ale, když vím, že svět leží nemocen, mám za pravděpodobné, že jste také nakaženi jeho bludem, onou náboženskou prázdnotou, jež je výsledkem oslepeného svědomí. Proto k vám mluvím tak vážně. Protože věřím ve skutečnost obecného moru v této zemi, považuji za pravděpodobné, že i vás to bolí, ale že máte také podíl na onom dobrovolném utrpení, které se dnes kolem nás rozlévá. Bázeň Boží jest počátkem moudrosti. Pokud nenahlédnete, že On jest šírajícím ohněm a pokud se mu nepřiblížíte s úctou a zbožnou bází, protože jste hříšníci, nejste ještě v dosahu oné úzké brány. Nepřeji si, abyste mi mohli ukázati na určitý okamžik, kdy jste se zřekli světa a kdy jste se obrátili, jak se říká. To je klam. Bázeň a lás-

ka musejí jíti spolu. Stále bázeň a stále láska až k hodině vaší smrti. Musíte věděti, co znamená zasévat zde v slzách, chcete-li později žíti v radostech. Až poznáte tíhů hříchů svých, nejenom ve své obrazivosti, nýbrž skutečně a prakticky, pak můžete uchopiti nabídku milosti, která i v Evangeliu podává se nám smrtí Kristovou.

Pokud nebudete věděti, co to znamená, báti se s vyděšenými lodníky, nebo s apoštoly, nemůžete s Kristem spáti u nohou jeho Otce. Jak byla ubohá pověra zašlých časů, jak pobuřující byla muka, která byla ve zvyku mezi pohany na východě, přece je daleko lepší třeba celý den trýzniti své tělo a učiniti tento život peklem na zemi, než zde prodlévati v krátkém klidu, aby se pak nad námi zavřela propast a probudila nás k věčně neplodnému uvědomení a lítosti. Vzpomeňte na vlastní slova Kristova: Jakou výměnu učiní člověk za duši svou? A opět praví: Bojte se toho, jenž, když zabije, má moc do pekla uvrhnouti. Pra-

vím vám: Bojte se ho! Neodvažujte se mysliti, že jste došli až na dno svého srdce. Nevíte, co zlého v něm leží. Jak dlouho a vážně se musíte modliti, jak dlouhá leta musíte trávit v bedlivé poslušnosti, než budete míti práva odsunouti stranou starost a radovati se jenom v Pánu. V jistém smyslu můžete sice uchopiti útěchu již od začátku. Nevíte sice s jistotou, zdali jste v počtu vyvolených, ale od začátku víte, že On si přeje upřímně vašeho spasení, že za vás zemřel, obmyl vaše hříchy na křtu svatém a že vám stále chce pomáhati. Tato myšlenka vás musí potěšiti i když dále zkoumáte svůj život a zapomínajíce na sebe, vracíte se k Bohu. S druhé strany však, nemůžete nikdy míti jistoty o své spáse, pokud tu na zemi dlíte a proto se musíte stále obávati i když musíte doufati. Vaše vědomí viny roste s uvědoměním si Božího milosrdenství v Kristu. To je pravý stav křesťanský a nejbližší přiblížení se ke klidnému a pokojnému spánku Kristovu za bouře. Není to do-

konalá nebeská radost, nýbrž hluboké odevzdání se do vůle Boží, předání nás samých, těla i duše Jemu, s pevnou ovšem nadějí, že budeme zachráněni. Při tom ovšem obracíme svůj zrak vážněji na Něho než na sebe. To jest, jednáme více pro jeho slávu, snažíme se mu zalíbiti, jemu se zasvětit v mužné poslušnosti a ve skutečně dobrých skutcích. Když pak se zahledíme dovnitř a pomyslíme na sebe s jakousi úzkostí, chvěním a ošklivostí nad tím, že jsme hříšníky, umrtvující své tělo, káznice své žádosti, pak budeme připraveni na onu chvíli, kdy - budeme-li uznáni za hodné - svlečeme nynější své já, aby bylo znovustvořeno v království Kristově.

Kardinál J. H. Newmann. Náboženství dnešní doby. Přeložil P. Silv. M. Braitlo O. P. Tento osmý soukromý tisk vydala pro své přátele a dobrodince Dominikánská Edice Krystal v Olomouci. V úpravě Ant. Medka vytiskly Lidové závody tiskařské a nakladatelské, společnost s ručením obmez. v Olomouci léta Páně 1939